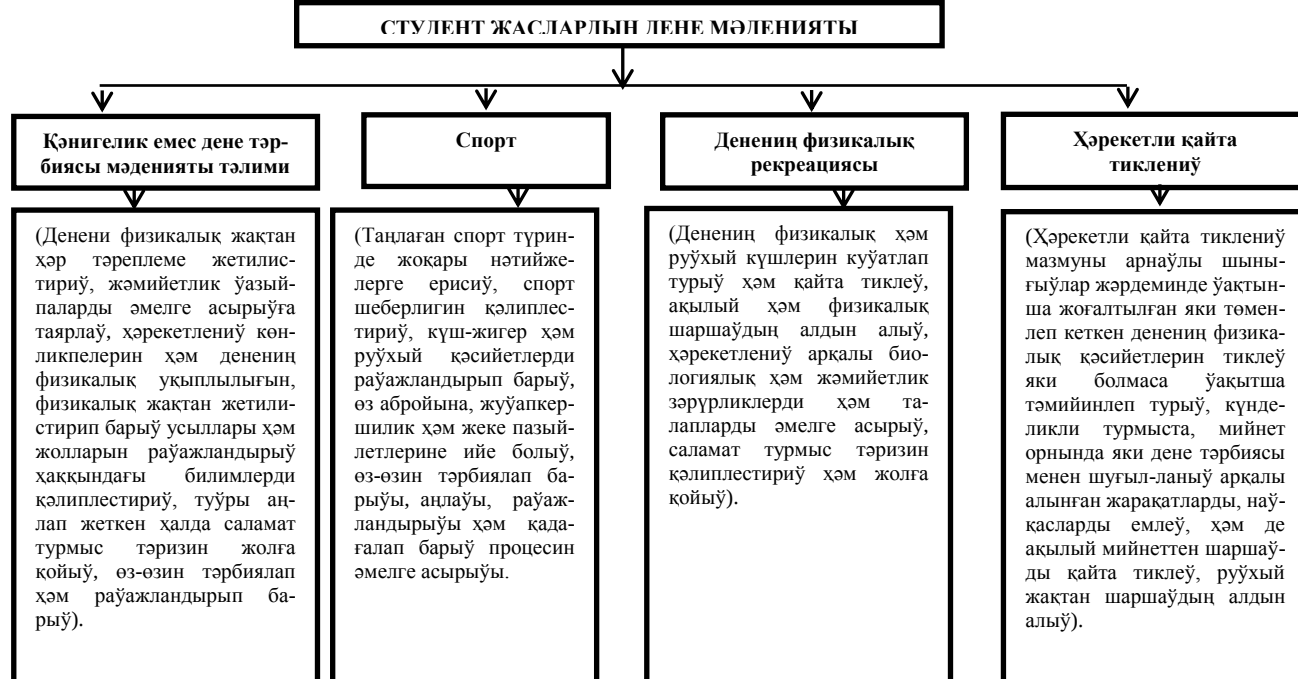

Гуманизация (инсанийлыкты ен жайдыруу) бул жерде объектив түрдеги зөрүрлик хэм кәнигелик емес дене тәрбиясы тәлиминин раўажланыуының белгили нызамлылықларга тийкарланған бағдары сыпатында түсиниледи. Ол жәмийеттиң дене тәрбиясы статусының (абройының) гуманизацияға болған мүтәжлиги, оның демократизациясы хэм усыған байланыслы болажақ кәнигениң руўхый, әдеп-иқрамлылығы, мәдениаты хэм

дене саламатлығы мәдениатына койылатуғын талаптардың күшейиуи, сонын менен бир қатарда дене тәрбиясы мәдениаты тәлими тараўының ишки раўажланыуы, оның экстенсивлик дәрежесинен интенсивлик дәрежесине, яғный дене мәдениаты тараўында шахслық тийкарды тәрбиялау хэм билимлендириуде жаңа сападағы раўажландыруу принципнен келип шыққан халда алып барылады [4, 5].

Кәнигелик емес дене тәрбиясы мәдениаты тәлиминде ұзыйпаларды үш топарға болып көрсетиу мүмкин, яғный:

1. **Тәлим бериу ұзыйпасы:** талаба жасларға талабаның инсаний дене тәрбиясын хәр тәрәплеме раўажландыруу тараўында арнаўлы билим бериу, дене тәрбиясы мәдениатының хәр қыйлы тараўларындағы теориялар, дене тәрбиясы шынығыулары методикасы менен жақыннан таныстырып барыу. Хәрекетлениу көнликпелерин хэм тәжриибесин арттырып барыу, дене тәрбиясы шынығыуларын орынлау техникасын, хәрекетлениу усыллары хэм хәрекетлерин қәлиплестириу.

2. **Тәрбиялау ұзыйпасы:** талаба жасларда өз дене саламатлығына тууры мүнәсибетти қәлиплестириу, жоқары оқыу орындарында турақлы түрде дене тәрбиясы белсендилегин

Әдебиятлар

1. Бальсевич В.К. Интеллектуальный вектор физической культуры человека. //Теор. и практ. физ. культ., 1991, № 7. –С. 37-39.
2. Бальсевич В.К. Конверсия высоких технологий спортивной подготовки как актуальное направление совершенствования физического воспитания для всех. //Теор. и практ. физ. культ., 1993, №4. –С.21.
3. Бальсевич В.К., Лубышева Л.И. Физическая культура: молодёжь и современность. //Теор. и практ. физ. культ., 1995, № 4, –С. 2-8.
4. Виленский М.Я. Физическая культура в гуманитарном образовательном пространстве вуза//Физ. культ.: воспит., образов, тренир., 1996, № 1, –С.27-32.
5. Выдрин В.М. Методологические проблемы теории физической культуры. //Теор. и практ. физ. культ., 1984.
6. Выдрин В.М. Теория физической культуры (культурологический аспект): Учебное пособие. - Л.: ГДОИФК им. П.Ф. Лесгафта, 1988.
7. Выдрин В.М., Зыков Б.К., Логоненко А.В. Физическая культура студентов вузов: Учебное пособие. - Воронеж: ВГУ, 1991, –С. 160.
8. Выдрин В.М. Неспециальное (непрофессиональное) физкультурное образование /Теор. и практ. физ. культ., 1995, № 5-6, –С.15-17.

РЕЗЮМЕ

Ушбу мақолада ёшлар ҳаётида жисмоний маданият кўникмаларининг пайдо бўлиши ва ривожланиши тўғрисида сўз этилган.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются формирование и развитие навыков физической культуры для гуманистически полноценного стиля и образа жизни молодёжи.

SUMMARY

The article deals with the formation and development of skills of physical culture for humanistic full style and way of life of the youth.

ОҚЫТУҢ ПРОЦЕСИНДЕ БАЛАНЫ ЖЕКЕ АДАМ СЫПАТЫНДА ҚӘЛИПЛЕСТИРИУ МӘСЕЛЕЛЕРИ

Т.В.Уразимова - көркем өнер тануы илимлері кандидаты

Әжениз атындағы Нөкіс мәмлекетлик педагогикалық институты

Таянч сўзлар: педагогика, ижтимоий жараён, ўкитиш жараёни, методология, ўкитиш усуллари, тарбиялаш, иждокорлик.

Ключевые слова: педагогика, социальная сфера, процесс образования, методология, методы образования, воспитание, творчество.

Key words: Pedagogics, social sphere, education process, methodology, education methods, education, creativity.

Адам жәмийеттиң ағзасы болып табылады, сонлыктан оның жеке адам сыпатындағы табаска ерисиуи оны әтирапындағылардың қалай қабыл етиуине байланыслы болады. Демек оның өзиниң дәретиушлик мүмкиншиликлерин жүзеге шығара алыуы усыған байланыслы болады. Адамға жәмийет тәрәпинен қызығушылық болса, оның билимдилегине, тәрбиялылығының дәрежесине хэм ең баслысы, адамның өзиниң саналылығына, руўхый дүньясының негизине тийкарланады. Жеке адамның қәлиплесиуинде хэм

раўажланыуында шаңарақтағы тәрбия хэм оқыу әхмийетли орын ийелейди. Бул еки аспекттиң (көзқарастың) жеке адамды моделлестиретуғынлығы хэм оның кейин ала алға қарай раўажланыуына тийкар салатуғынлығы гүмансыз. Жеке адамның қәлиплесиуине оқыу исиниң тәсириниң әхмийети хақында сөз етиледі, себеби жеке адамның абыройлы билимдилегі хэм мәдениатының жоқары дәрежеси хәзирги уақытта жоқары әхмийетке ийе болмақта.

Адамзат раўажланыўының ҳәр бир баскышы жаңа идеяларды талап етеди, бирак реформалар тек гана прогресс деген атка ийе болыў ҳуқықына ийелік етиў ушын хәмме нәрсени өзгертүүди максет етип қоймастан, ал ескирген, жоқ болып батырған принциптерди өзгертүүи тийис. Унамлы өзгерислердиң өмиштеги табыслы тәжриибелерине сүйенетүғынлығын, бирак оларға ҳәзирги күннің талапларына ылайықлы дүзетиўлерди миннетли түрде киргизиў зәрурлигин умытпаў керек.

Жәмийеттиң раўажланыўының ҳәзирги заман баскышы билимлендириў системасының алдына сиясий, социаллық-экономикалық, дүньяға көзқарас хәм баска да факторлар себепли келип шығатуғын, түпкиликли жаңа мәселелерди қояды. Бул факторлар арасынан биз билимлендириўдиң сапасын арттырыў хәм оны хәммениң қолы жететүғын, хәмме ушын жеңил хәм қолайлылығын тәмийинлеўдиң зәрурлигин айрықша айырып көрсетиўимиз тийис. Раўажланып барыўшы оқытыўдың жаңа теорияларына А.Дистервергтц, И.Г.Лесталлоцциди, К.Д.Ушинскийдиң хәм басқалардың мийнетлеринде тийкар салынған. Бул көзқараслардың раўажландырылыўының даўамын хәм илимий дәлиллениўин, биз Л.С.Выготскийдиң мийнетлеринде көре аламыз. Буннан тысқары, бул изертлеўлер В.В.Давыдовтың, Л.В.Занковтың, Э.В.Ильенковтың, Н.А.Менчинскаяны, П.Я.Гальперинниң хәм т.б. мийнетлеринде даўам еттирилген. Бул изертлеўлерде билимлендириў хәм жеке адамды раўажландырыў – бул, баланың психикасын жетилистириўдиң алға жетеклеўши күши – оқытыў, болып есапланатуғын бир процесстиң өз-ара байланыслы еки тәрәплери сыпатында көрсетилген.

Оқытыў барысындағы жеке адамды нәтижели раўажландырыў талапларына қарай отырып, биз еки тәрәпли социаллық ұзыйпа ҳаққында айта аламыз. Биринши гезекте бул, оның теориялық билимлерди өзлестириўине тийкар болатуғын, адамның психологиялық раўажланыўының зәрурли шәрти хәм усылы болған, жеке адамның белсендилик формасы. Биз бул жерде, оқыўшының психологиялық раўажланыўының қәлиплесиўиндеги тийкар сыпатындағы оқытыў исиниң жетекши роли ҳаққында айта аламыз. Ол, баланы жәмийетлик қатнасықлардың, жәмәтлик қатнасықлардың, жәмәтлик ҳәрекетлердиң қәдириятлары хәм нормаларының улыўма системасына киргизиўдиң тийкары қуралларының бири болып табылады. Оқытыў исиниң тийкары мазмуны, максети хәм нәтижеси – адамды белгили бир ис ҳәрекетлерди ҳәм билимлерди ийелеў жолы менен өзгертүү болып табылады.

Адамның қәлеген баска да бир искерлиги сыяқлы, оқытыў иси де көп тийкарлы (полимотивлескен) («себеп–макет») болғандықтан, жеке адамның жасына хәм жәмийеттеги орнына ылайықлы шеклеўлерди есапка ала отырып, оның жуўмақлаўшы хәм аралық максетлерин белгилеп, жеке адамды максетли бағдарлаўды дурыс жолға қойыў керек.

Бүгинги күни оқытыў иси тараўындағы көп санлы изертлеўлерге қарамастан, бул мәселе еле ақырына шекем толық изертленбеген. Бул тараўдағы топланған мағлыўматларды хәм излениўлердиң нәтижелерин есапка ала отырып, оқытыў исиндеги тийкары үш баскышты айырып көрсетиўге болады. Оқытыў исиниң биринши баскышы тикелей оқытыўшының басшылығы астында өтеди хәм айырым оқыў жумысларын туўрыдан-туўры өзлестириўдиң өзине тийкарланады. Екинши баскышта үйреніўге) болған қызығышылық бираз ұзағырақтағы, жуўмақлаўшы максетке ерисиўге бағдарлана отырып, тугас искерлик ҳәрекетке бирлестирилип, бир қанша бекемленген сыпатқа ийе болады. Бул баскышта сырттан қойылған, жуўмақлаўшы максет фонында, бул максеттиң өз бетинше конкретлестирилиўи пайда болатуғын, алға қойылған максетти болаў механизминиң раўажланыўы жүзеге келеди. Үшинши баскышта оқыў жумысының айырым ақтери бир пүтин системаға бирлестириледі, қозғаўшы себеп тийкарындағы билим алыў процеси улыўмаластырылғанлығы, турақлылығы хәм сайлап алынғанлығы менен ажыралып турады. Барған сайын өз бетинше ислеў хәм өзін өзи қадағалаў көбирек әхмийетке ийе болып барады [1].

Хәзирги заман билимлендириўинде хәр түрли мәниде түсинилетүғын «нәтижели оқытыў» түсиниги ҳаққында азғана айтып өтпекшимиз. Көплеген педагоглар нәтижели оқытыў хәм мектептиң жумысының нәтижелелиги арасына теңдик белгисин қояды. Бирак соңғы ўақытлары баспада жәрияланған мийнетлерде көплеген қәнигелер бул түсиникти, туўрыдан-туўры әмелий ис жүргизиў арқалы, өз бетинше белсендилик пенен ислеўи тийкарында бала өз мийнетиниң анық белгилі өнимин алатуғын оқытыў процеси сыпатында түсиндиреди хәм бул процессти ең

баслысы оқыўшылардың оқытыўшы жәрдеминде жеке өзине тән билим алыў өнимин жаратыўы болып табылады. Бул жерде баслы дыққат баланың креативлигине, оны өз бетинше ислеўге үйретиўге, оның таллаўға тийкарланған хәм дәретиўшилиқ уқыптарын раўажландырыўға қаратылады.

Бул жерде билимлендириў процессине де, сондай-ақ оқытылып атырған жеке адамның өзине де тәсир ететүғын инновациялық оқытыў стратегиясын да естен шығармаў керек. Инновациялық оқытыў процеси билимлендириўдиң әдеттеги, бурыннан қиятырған постулаттарын өзгертүүге бағдарланған, билимлендириўге инновациялық қатнаста, оқытыўшы тек гана илимин, сабаклық билимлердиң үлгиси, мағлыўматлар тарқатыўшы, норма хәм дәстүрлердиң қорғаўшысы сыпатында емес, ал усы жеке адамның билимлерди ийелеў дәрежесине қарамастан, оның түсиниў ямаса түсинбеў дәрежесинен гәрәзсиз, баланың жеке қәсийетлерге ийе адам сыпатында қәлиплесиўи хәм раўажланыўындағы көмекшиси сыпатында қатнасады.

Инновациялық жумыс ислеўдиң максети, әдеттеги, дәстүрий оқытыў системасына салыстырғанда оқыўшының жеке қәсийетлерин сапалылық жағынан өзгертүү болып табылады. Бунан қәсиплик искерликке жаңа дидактикалық хәм тәрбиялық бағдарламаларды киргизиў арқалы мүмкиншилиқ жаратылады.

Илим хәм әмелий тәжриибениң жаңа жетискенликлерине тийкарланған инновациялық жумыслар балада өзиниң ис-хәрекетин дәлиллеў, алынған мағлыўматлардан өз бетинше дурыс пайдаланыў уқыбын раўажландырыўы, үлги болып кеткен қәлиплерге еликместен ойлай алыў уқыбын қәлиплестириўи, оқыўшыларды, олардың тәбийғый мүмкиншиликлерин толық ашыў есабынан раўажландырыўы тийис. Билимлендириўдеги, әмелий социаллық әхмийетке ийе болған, адамның әдеп-иқрамлылыққа өзін-өзи жетилистириўине бағдарланған инновациялық жумыслар жәмийеттеги бар болған барлық түрдеги ис тәжриибелерди өзгертүү мүмкиншилигине ийе екенлиги менен әхмийетли.

Билимлендириўдеги инновациялық технологиялардың баслы максети, адамды бәрхама өзгерип туратуғын дүньяда жасаўға үйретиў. Бундай оқытыўдың тийкары мазмуны, оқытыў процесин адамның бар мүмкиншилигин ашыўға хәм оны жүзеге шығарыўға бағдарлаудан ибарат. Билимлендириўдеги инновациялық жумыс ислеўдиң механизмдери, өмирдеги ең әхмийетли мәселелерди шешиўдиң дәретиўшилиқ жолларын табыў усылларын раўажландырыўы, дәретиўшиликти адамның жасаў нормасы хәм формасына айландырыўға жәрдем бериўи тийис.

Жәмийеттиң, мәдениеттиң хәм билимлендириўдиң раўажланыўының ҳәзирги заман шараятында педагогикалық жумыстың инновацияға бағдарланыўының зәрурлиги бир қатар жағдайлар менен белгиленеди. Әлбетте, қәлеген хәр қандай тазадан енгизилген жаңалық сыяқлы, инновациялық оқытыў да, оны педагогиканың мектеп системасына ендириўде пайда болатуғын, өзиниң қыйыншылықларына ийе хәм биринши гезекте, бул жерде, оқыўшылардың да, мугаллимлердиң де жеке өзгешеликлерин атап өтиў зәрур. Буннан тысқары тек гана адам факторының емес, ал сыртқы факторлардың да тәсирин ескертип өтиўимиз тийис.

Биз билимлендириў процесине хәм технологияларды ендириўдиң зәрурлиги ҳаққында айтамыз, бирак педагоглардың, пүткиллей жаңа мәселелерди шешиўше қәнигелик маманлығының таар емеслигин бәрқулла да есапка ала бермеймиз. Итимал, бул жерде өзиниң ис тәжриибесинде инновациялық усылларды қолланатуғын оқытыўшылар ушын альтернативалы майдан жаратыў хәм бул арқалы жаңа тәжриибениң таралыўына жәрдем бериў зәрур болса керек.

Жуўмақлаў ретинде ең баслысы-билимлендириў инфраструктурасын раўажландырыў екенлигин атап өтемиз. Билимлендириў процеси ҳәзирги заман технологияларына ылайық болыўы тийис екенлиги сөзсиз, сонлықтан, инфраструктура билимлендириўдиң мазмунынан бир неше жыл алдында жүриўи тийис.

Солай етип, оқытыў иси барысында баланы, өз пикирине, айрықша қәсийетлерине ийе болған, жеке адам сыпатында қәлиплестириў хәм раўажландырыў мәселеси шешилиўи бүгинги күни оғада әхмийетли болған көп санлы көзқарасларды өз ишине алады. Бизиң заманымыз - мағлыўматлар технологиясы заманы - өзиниң күш жигерин жәмийеттиң ийгилигине жумсайтуғын, дәретиўшин, стандартларға бойсынбай ойлайтуғын адамларды талап етеди. Солай екен, ҳәзирги заман билимлендириўиниң тийкары ұзыйпасы - дәретиўиши, гәрәзсиз, мәселелерди өз күши менен шеше алатуғын, еркин адамларды тәрбиялаў болып табылады, себеби тап усы дәретиўиши адамлар адамзаттың прогрессин белгилеп береді.

Әдебиятлар

1. Давыдова В.В. Формирование учебной деятельности школьников. -М.: 1982.

РЕЗЮМЕ

Мазкур мақола ҳозирги давр мактаб ёшидаги болаларни ижодкорликка тарбиялаш масалаларига бағишланган. Ўқитишни ташаббускорлик асосида амалга ошириш муҳим аҳамиятга эга, чунки ўқитиш ва ривожлантириш ҳаракатчанлик сифатига эга ва ўқитувчиларнинг ўқитиш сифатига боғлиқ. Таъкидлаш лозимки, ушбу сифатларнинг ривожлантирилиши ахлокий, экологик, ватанпарварлик ва тарбиялашнинг бошқада ажралиб турадиган турларининг мустахкам асосини яратеди.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящается современному содержанию духовно-творческого воспитания школьников, так как в современном обществе возросло внимание к проблеме формирования всесторонне развитой, духовно богатой и креативной личности. Личность человека, его духовный и моральный облик формируются, прежде всего, в процессе воспитания. Поэтому процесс образования необходимо основывать на создании условий для воспитания творческой личности, готовой к диалогу, сотрудничеству и сотворчеству в различных сферах жизни.

SUMMARY

The article is dedicated to modern contents of spiritual-creative education of children of preschool age because attention increased in modern society to the problem forming all-round developed, spiritual rich and creative personalities. The personality of a man, his spiritual and moral look are formed, first of all, in the process of the education. So the process of education is necessary to found on making the conditions for upbringing the creative personality ready to dialogue, cooperation and creative activity in different spheres of the life.

«ХАҲА БАСЫМЫ» ТЕМАСЫНА БАЙЛАНЫСЛЫ ӘМЕЛИЙ МӘСЕЛЭЛЕРДИ ШЕШИҮҮ УСЫЛЫ

Ж.Утепбергенов – Тәбиййи хәм анық пәнлер тәлими кафедрасының доценти
ҚР ХБХҚТхәмОҚАИ

Таянч сўзлар: хаҲо босими, барометр, анероид, мутлоқ баландик, компетенция.

Ключевые слова: атмосферное давление, барометр, анероид, абсолютная высота, компетенция.

Key words: atmospheric pressure, barometer, aneroid, absolute height, competency.

Тәбиййи география басланғыш курсы оқыў бағдарлама-сындағы темалар бойынша бир қанша әмелий шынығыў хәм мәселелерди шешиў талап етиледі. Соның менен бирге, бүгінги күнде улыўма орта билим беріў мектептеринде пән олимпиадаларында әмелий мәселелерди орынлаўда оқыўшылардың жумысларында бослықлар жүзеге келмекте. Буның тийкарғы себеби оқыўшыларға теориялық билимлерди берип қойыў менен шекленип атырғанлығында. Бул бослықларды толықтырыў ушын теманы түсиндириў барысында сол темаға байланыслы әмелий тапсырмалар берип, олардың орынланыў жолларын үйретиў керек. Соның менен бирге, оқыўшыларға сабақлықтағы темалар бойынша қосымша мағлұматлар менен таныстырыў да үлкен әҳмийетке ийе. 5-класста «ХаҲа басымы» темасында қосымша төмендегі мағлұматларды да айтып өтиў орынлы.

Мәселен: XVII әсирдин басында Италиялы алым Галиллей хаҲа белгилі аўырлыққа ийе екенін дәлилледи. Ол әпиўайы тәжірибеге өткерди. Бос шийшени өлшеп көрди, соң шийшени қыздырғаннан кейін жеңіл болып қалды. Галиллей бул кубылысты келеси тәризде түсиндириди: хаҲа, барлық материаллық денелер сыяқлы, қыздырыў нәтижесинде кеңейеди, нәтижеде, хаҲаның бир бөлегі шығып кетеди. Соның ушын шийше жеңил болып қалды. Егер хаҲа белгилі аўырлыққа ийе болса, онда Жер бетиндегі барлық затларға басым менен түсиў керек. Бул сораў менен Галиллейдің шәкірти Эванджелита Торричелли шұғылланады. Ол бир тәрепи жабық бир метрли трубканы алып, оны сынап пенен толтырады. Соң трубканың ашық тәрепин сынап қуйылған шашқаға салады. Трубканың ишиндегі азғана сынап төгиледи, бірақ көпшилик бөлегі 76 см дәрежесинде қалды. Трубкадан барлық сынаптың ағып кетиўине не кесент берди? Торричелли туўры түсиник берди: ХаҲа жүдә жеңилге уксайды, бірақ оның да аўырлығы бар [3].

Мысалы теңиз бойында 1 м^3 хаҲаның массасы $1\text{ кг } 330\text{ гр}$ тен. ХаҲа қабығы жер бетине үлкен күш яғный 1 см^2 майданға 1 кг күш пенен басады. ХаҲаның жер бетине хәм ондағы барлық нәрселерге түскен басымын **хаҲа басымы** деп аталады. Адам бул басымды сезбейди, себеби хаҲа басымы адам денесиндегі ишкі басым менен бирдей, яғный тең салмақласқан. Егер адам жоқарыға көтерілсе хаҲа басымы кемейиўи сезиледи. Адам 3000 м бәлент таўға көтерілсе деми қысады, басы айланады, $4000\text{--}5000\text{ м}$ бәлентте муры қанайды, тамырлар жарылыўы мүмкин [1].

ХаҲа басымы барометр әспабы менен өлшенеди. Барометр грекше «**барос**» - аўырлық, басым, «**метр**» - өлшеў деген мәнини билдиреди. Барометр еки түрли болады [4]. Сынаплы барометр хәм металл барометр – анероид. Сынаплы барометр тийкарынан, узынлығы 1 м хәм кеңлиги 1 см болған шийше найшадан ибарат. Шийше найша миллиметрлерге бөлінген. Шийше найша сынап толтырылып, сынап салынған ыдысқа ашық тәрепи менен батырып қойылады.

Теңиз бойындағы хаҲа температурасы 0°C болғанда барометр найшасындағы сынап 760 мм ди көрсетеди. Сонда хаҲа басымы 760 мм сынап бағанасына тең болады. Бундай басым нормал басым делинеди. Жоқарыға көтерілген сайын хаҲа басымы хәр $10\text{ метрде } 1\text{ мм}$ ге, хәр $100\text{ метрде } 10\text{ мм}$ ге, хәр $1000\text{ метрде } 100\text{ мм}$ ге түседі. Төбеден пәске түскен сайын керисинше болады.

Анероид грекше «**а**» – жоқ хәм «**neros**» - суў, яғный суйықлықсыз хәрәкет ететугын дегенди аңлатады [4]. Төменде усы темаға байланыслы бир неше мәселелерди хәм оның шешилиў усылын келтирип өтемен [1].

1-мәселе: Егер таў етегинде атмосфера басымы 740 мм , оның шокқысында 440 мм болса, таў етеги хәм таў шокқысының абсолют бәлентлигин анықлаң.

Шешилиўи: Бизге хәр 10 метрде сынап бағанасы 1 мм ге пәсейиўи белгилі. Усы ызыамлыққа тийкарланып таў етеги хәм таў шокқысының бәлентлигин анықлаймыз. Буның ушын биз төмендегі математикалық есаплаўларды ислеймиз:

$$740\text{ мм} - 440\text{ мм} = 300\text{ мм}$$

$$300\text{ мм} \times 10\text{ м} = 3000\text{ м}$$

Енди абсолют бәлентлик теңиз қәддинен есапланыўын есапқа алып, таў етегинің бәлентлигин анықлаймыз:

$$760\text{ мм} - 740\text{ мм} = 20\text{ мм}$$

$$20\text{ мм} \times 10\text{ м} = 200\text{ м}$$

Таў шокқысының абсолют бәлентлигин табамыз:

$$3000\text{ м} + 200\text{ м} = 3200\text{ м}$$

Жуўап: Таў етеги 200 м , таў шокқысы 3200 метрге тең.

2-мәселе: Атмосфера басымы 1040 мм тең болса, бул неше миллиметр сынап бағанасына тең болады?

Шешилиўи: $760\text{ мм.с.б} - 1013,2\text{ мм}$ теңлигин есапқа алып пропорция дүземиз.

$$760\text{ мм} \text{ ---- } 1013,2\text{ мм}$$

$$x \text{ ---- } 1040\text{ мм}$$

$$x = \frac{760\text{ мм} \times 1040\text{ мм}}{1013,2\text{ мм}} = \frac{790400\text{ мм}}{1013,2} = 780,1\text{ мм}$$

Жуўабы: $780,1\text{ мм}$.

3-мәселе: Егер 6 қабатлы (18 м) үй жер төлесинде 760 мм . сынап басымы болса, үй төбесиндегі атмосфера басымын есаппа табың.

Шешилиўи: хәр $10\text{ метрде } 1\text{ мм.с.б.}$ төменлейди. Сол себеппи $18\text{ метрде } 2\text{ мм.с.б.}$ төменлейди, үй жер төлесинде 760 мм.с.б нан 2 мм.с.б аламыз. $760 - 2 = 758$. **Жуўабы:** 758 мм.с.б

4-мәселе: Теңиз жағалаўында атмосфера басымы 760 мм.с.б. тең болса, елатлы пунктте бул басым 728 мм ге тең. Елатлы пункттың жайласқан жеринің абсолют бәлентлигин табың?

Шешилиўи: Теңиз жағалаўында атмосфера басымы 760 мм.с.б нан, елатлы пункттегі басымды 728 мм ди аламыз $760 - 728 = 48$. Шыққан нәтижени 10 ға көбейтеміз. Себеби хәр $10\text{ метрде } 1\text{ мм.с.б}$ төменлейди. $48 \times 10 = 480\text{ м}$. Елатлы пункттың абсолют бийиклиги 480 метрге тең. Сызылма көринисинде мынадай:

5-мәселе: Таў етегинде (абсолют бәлентлик – 200 метр) атмосфера басымы 756 мм , таў төбесинде болса 720 мм , таўдың салыстырмалы хәм абсолют бәлентлигин табың?

Шешилиўи: $756\text{ мм} - 720\text{ мм} = 36$.

Таў етегинде 756 мм.с.б атмосфера басымынан, таў төбесиндегі 720 мм.с.б аламыз. $756\text{ мм} - 720\text{ мм} = 36$.

Шыққан нәтижени 36×10 ға көбейтеміз. Себеби, хәр $10\text{ метрде } 1\text{ мм.с.б}$ төменлейди. $36 \times 10 = 360\text{ м}$.

Абсолют бәлентликти есаплаўда $360\text{ м} + 200\text{ м} = 560\text{ м}$ келип шығады.

Жуўмақтастырып айтканда, оқыўшылар география сабақларында теориялық алған билимлерине сүйенип географиялық майданшада барометр әспабы жәрдеминде хаҲа басымын өлшейди. Өзи жасап турған жердің океан қәддинен қанша бәлент екенлигин жоқарыдағы әмелий мәселелер